

Devenirea semantică

Țesut viu. 10x10

Emilian Galaicu-Păun

Editura CARTIER, 2011

Dintre postmoderni, textualiștii sunt cei care nu scriu nici poezie, nici proză, nici eseu, nici jurnal. Ei scriu texte. Cititorii lor cei mai devotați sunt cei care vor și, mai ales, cei care pot să vadă poezia, proza, eseu sau jurnalul folosind elementele puse la dispoziția lor de textualist. Operă deschisă nu în sensul libertății de a imagina un final la alegere, ci în sensul construcției întregii arhitecturi. Nu știu care este procentajul celor care, înainte de a citi o carte, se apucă să răsfoiască mai întâi postfața ei. Pentru cei care au citit deja cartea de față nu mai poate fi însă nici o surpriză să afle din aceste rînduri că opul lui Emilian Galaicu-Păun nu este un roman de tipul celui consacrat de autori care transmit un mesaj prin personaje de tip balzacian, dostoevskian, flaubertian etc. Chiar dacă există cititori care cred că descifrează ADN-ul unor personaje reale, ei trebuie să se gîndească bine înainte de a spune „Recunosc personajul”. Personajul principal – singurul cu identitate certă – al acestei cărți este cuvîntul. Celelalte apar, cresc, se maturizează, cîștigă, pierd sau intră în decrepitudine în funcție de cît, cînd, cum și cu ce folos țin pasul cu personajul principal – cuvîntul. *Țesut viu. 10 x 10* este un adevărat maraton, chiar dacă, atunci cînd recunoști ceva, te poți trezi crezînd că e o probă de sprint. Preluînd o constatare a lui Malraux despre Bernanos, se poate spune că Emilian Galaicu-Păun „dovedește o fericită neglijență pentru legile romanului”. Mai presus de orice, autorul nostru a devenit un maestru în arta testării cititorului său.

În *Mic îndreptar de lectură* ce deschide romanul, Galaicu-Păun pare să întindă o mîină de ajutor cititorului cărții sale. În realitate, cititorului îi este întinsă o cursă. Indiferent de ordinea în care parcurge cele zece capitole ale cărții – fie că sucombă sugestiei autorului de a considera fiecare capitol drept o rescriere a celui/celor precedent(e), fie că își alege propria strategie de lectură –, cititorul se află de unul singur în fața unei experiențe pe care trebuie să o consume inițiativ. Asemeni autorului – care sortează după o ordine numai de el știută autobiografică *per se* și corespondențele biografice prin rîcoșeu – cititorul își reîncepe construcția cu fiecare nou capitol. El, cititorul, este un meșter Manole care, în absența unei Ane de sacrificiu, nu se poate zidi decît pe el însuși pentru a vedea dacă ce înțelege rezistă ori nu. Autorul, vorbind totdeauna *dinăuntru*, riscă să nu fie auzit de cei de *dinafară*. Tocmai aici intervine rolul de reconciliator al semanticului. Și cititorul trebuie să se dovedească un păstor al cuvintelor la fel de bun ca și autorul. Altfel lectura nu are loc. Aici stă riscul foarte mare pe care și-l asumă Galaicu-Păun. De la inocența copilăriei („*Mamă, Snejana n-are puță*”) la dezinocentarea ei („*Deputăția verișoarei de la țară nu-i dădea pace tatei; el membru de partid încă din armată, ea comunistă fără alaltăieri de două zile, și unde a ajuns el cu scrisul lui cîtă vreme brigadiera colhozului «Путь Ильича» – Calea lui Ilici – trăgea sapa pe ogoarele patriei?! Ceea ce-l scotea din minți pe bărbatul trupez instalat comod în capul bucatelor era că, în cazul ștoarfei de vară-sa, se adevereau – și vai! nu în sensul bun al cuvîntului – chiar versurile Internaționalei: «Кто был ничем, тот станет всем!»), iar lui, om învățat cu studii superioare și veleități de artist, nu-i rămînea altceva de făcut decît s-o toarne-n versuri oțelite, s-o cioplească în granitul prozei, proslăvind de-a pururi Patria-Mamă în chip de Muncitorul și colhoznică. Sticla de vodcă se goli, alta nu părea să existe pe moment, cînd femeia își aduse aminte pentru ce anume a venit – să întrebe dacă nu au nevoie de ceva, că ea este chemată pe a doua zi la raion.”); de la inițierea sexuală („*Cu capul dat pe spate, arcuindu-se cît să-i vină în întîmpinare pe meridianul trasat de la naștere, copila se desface din stinghii, atentă la erupția micului ei vulcan dintre craci. Dintr-o piruetă, se prăbușesc pe pat. Buzele lor și-au spus tot ce și-au dorit, acum este timpul sexelor să intre-n acțiune.*”) la inițierea în lumea halucinantă a lozincilor („*Îi vom ajunge și-i vom întrece!*”); „*deși homosexualitatea este lichidată definitiv în țara noastră, nu-i lichidată chiar în întregime. Mai bine zis, în întregime, dar nu de tot. Și chiar e mai corect așa: în întregime și de tot, dar nu definitiv.*”), totul este inițiere semantică. Cifrul de la poarta realității este cuvîntul. Pînă nu devii dependent de puterea lui, nimic din puterea lui nu-ți aparține și orice încercare de a trece, cu adevărat, pragul realității*

este sortită eșecului: „(Apropo de cuvinte, una spun și alta se înțelege – bărbatul așezat de astăzi nu va uita-n vecii vecilor acea dimineață de-acum 13-14 ani când, încă student la Institutul Pedagogic «Alecă Russo» din Bălți, se pomeni în pragul căminului cu taică-su, veteran de război, venit să-l ia acasă: «Au spus la radio că o armată de 48 români a coborât – în drum spre Moscova – pe peronul gării de trenuri din Ch-ău!» «Care armată, papa?», nu se lăsă impresionat fiul. «O armată nouă, bătrînul se chinuia să-și aducă aminte cum naiba i-a numit crainicul, n-am mai auzit de una ca asta – o armată de turiști!») Cum în țara lor dragă toate excursiile erau «no месам боевой славы», nici n-au prins de veste cînd în vocea conducătoare se auziră primele note metalice – cert de proveniență pașnică, ai zice de la cioplitul cu dalta în steiul de marmură. (Amarnic ce-i mai plăceau lui -ru versurile lui Arhip Cibotaru: «Ieșiți, ostașilor, din piatră,/ Ieșiți din bronz și din granit.») Printre scrijelituri de instrument scăpat din mîini și scrișniri din dinți, narațiunea prindea contur, înfruntînd rezistența materiei, ca și cum nu doar autorul da glas creației sale, ci și personajele din text, în frunte cu sculptorul cioplind chipul Patriei, veneau în întîmpinarea chemării artistice a bărbatului.”

Țara a cărei capitală este Ch-ăul cunoaște două paliere lingvistice. Unul este locuit de limba cotropitorilor. Cotropiții o folosesc fără mare tragere de inimă; chiar încearcă să o saboteze „din interior”. Printre alte motive, e folosită de părinți atunci cînd nu vor ca progeniturile lor să înțeleagă ce vorbesc, fiindcă n-ar fi prudent (“Faptul că acum doi-trei ani înșiși părinții treceau uneori în prezența copiilor la limba rusă, ca să nu fie înțeleși, mai degrabă agrava situația, probabil și fiindcă se simțeau deposedați de un bun cîndva numai al lor.”). Cealaltă – limba cotropiților. Tragică – producătoare de schizofrenie în masă – dualitate: limba pe care o folosești de frică și limba în care te ascunzi de frică; limba în care să pari și limba în care să fii cu adevărat. Nedreapta orînduire lingvistică atinge și regnul animal: „În Ch-ău, cîinii de soi răspundeau la comenzi rusești, pe cînd maidanezii lor puteau fi strigați ca la țară: «Nea! Nea! Nea[mul nevoii]!»” Într-o țară încă nu definitiv edificată lingvistic, nestăpînirea semanticului conduce la episoade stresante: „Ceea ce tata și mama, ambii filologi, se încapățîneau a nu observa, în ciuda tuturor evidențelor, era că nu atît rusa, cît moldoveneasca fiilor își zgîria urechea; lamă cu două tăișuri – cvasiidentice, dacă se făcea abstracție de Ё, Ы, Ь rusești și de moldovenesc –, scrierea chirilică le mutilase vorbirea, din interior. Inocența părinților fu pusă la grea încercare cînd, povestind un film despre război, unul din fii rosti senin: «Pulili zburau di pi zdanii pi zdanii». (în limba rusă <Gloanțele zburau de pe-o clădire pe alta>) Fură pedepsiți cîteva ore mai tîrziu, sub un pretext oarecare, iar la sfîrșitul săptămîinii, cînd avea două zile libere, mama i-a dus la țară, să le țină bunicilor de urît.” În asemenea situații de incertitudine semantică, patosul patriotic nu face altceva decît să multiplice jenantul situației print-un substanțial coeficient de grotesc. Iată o notă de subsol: „Cuvînt lansat cu aplomb de Marian Lupu, pe-atunci spicherul comunist al legislativului, în chiar seara incendiului Parlamentului, pe cînd le făcea o primă excursie ad-hoc diplomaților și jurnaliștilor străini prin clădirea devastată de furia manifestațiilor. Gurile rele zic că nu ar fi vorba de preluarea – tel quel – din franceză a batiment-ului, ci ar conține un subtil joc de cuvinte – „Bati mentul!” – perceput ca atare drept atac la persoană de Generalul Armatei-Moarte. (A se vedea, în acest sens, și opinia exprimată pe blogul lui Dorin Onofrei: „Cică, atunci cînd lupu a făcut fulminanta declarație despre lovitura de stat, referindu-se la batimentul Președinției și la cel al Parlamentului, voronin și țurcan au luat-o prea personal. Întrucît franceza și bagajul de cuvinte ale acestor cetățeni sînt, oarecum, diferite de cele ale marianului, ei au auzit „Bati mentu’ Președinției” și, respectiv, „Bati mentu’ Parlamentului”, așa că au tratat aceste vorbe ca pe o instigație la violență împotriva lor. Acest incident fatal a marcat începutul sfîrșitului. Zice-se că tocmai atunci s-a decis trecerea lui lupu pe linie moartă.”) “Miracolul comunicării într-un univers ce încearcă să se limpezească semantic este surprins într-un instantaneu despre un tată și un fiu: „Au luat masa în doi, într-o atmosferă ce transformă comunicarea în cuminecătură, după care fu expediat la joacă.”

Lupta dintre cuvînt și cuvînt este atît de încrîncenată, încît iată cum poate arăta uneori prezentarea argumentelor finale: „Omniscient, faptele lui erau pilde, și pildele table de legi. Iar dacă se-ntîmpla totuși să fie prins pe picior greșit – și vai de cel care-l prindea! –, glasul tatălui tuna din senin: «Pe cuvîntul meu de comunist!!!» La fel de bine, Dumnezeu ar fi spus: «Pe cuvîntul meu». Tatăl și Dumnezeu erau una, asta pînă-n clipa cînd primul se declara comunist.” Intertextualitatea este motorul acestor pagini. Istoriile ce fac Istoria pot fi serioase ori doar simple anecdote; pot fi lungi citate din presa vremii sau doar scurte note de subsol etc. Mecanismul lucrează într-o hărmălaie savantă și simpla înșiruire a unor nume continuă să spună povestea: Komarov, Ceapaev, Lenin, Kaganovici, Sputnik, Clara Zetkin, Gagarin, Kremlin, Tacianka, KGB, Krupskaia, Grigore Vieru, Cecenia, Ordjonikidze, Pușkin etc. Dintre toate formele de conștiință în posesia

căroră încearcă să intre un personaj sau altul, conștiința lingvistică devine cea mai puternică. Însușirea (în cazul unora) sau re-însușirea (în cazul altora) limbii interzise devine sinonimă cu dobândirea identității. Există o limbă extraordinară redobândită în această țesătură. Numai că, atunci când intră în posesia ei deplină și aterizează în patria-mumă, acești benedictini ai cuvîntului descoperă că limba redobândită nu mai este importantă în țara din care nu a lipsit niciodată. Este momentul în care tragedia nu mai face cu ochiul spre a pretinde că este o simplă dramă. *Malentendu*-ul – inițial lingvistic și comic – („*Ave Maria gratia plena*” e citit „*Avia Maria granița plena*”) devine unul ontologic. Tragica reîntoarcere în nesemnificativ devine fapt împlinit abia după ce *Operația Patriam fugimus* reușește: „...măiestria scrisului constă în a trage toate ațele înăuntru, fără a da de bănuît organelor abilitate că se pune la cale o evadare în masă, operația *Patriam fugimus*, ceea ce înseamnă că tu și mortul din sac sunteți una, pînză epică pe care s-a imprimat cu cerneală tipografică *Made in... Unde-a rămas? La PAYS DE NAISSANCE. Așadar, nu URSS, nu RM, nu Mda, nici măcar Mal de Vie... Și atunci? atunci numele ei fie ȚI-OI DA UNA DE N-AI S-O POȚI DUCE. Într-un cuvînt, PUȚANA.*” * * * Opiul pufăit de Emilian Galaicu-Păun este cuvîntul. Scriitorul trage tacticos din narghilea. Face ochii mici. Zîmbește ca un pezevenghi pe sub mustață. Își mîngîie absent țacălia. Apoi dă narghileaua mai departe. Cît de mare este cercul dependenților de cuvînt nu se știe. Dar el există și narghileaua acestui Nastratin Hogeia moldav are șanse de a călători intens.

Pentru gravele afronturi aduse valorilor de necontestat pînă mai ieri, Emilian Galaicu-Păun poate răspunde asemeni puștiului care a fost cîndva: „*Tata! tata! Am dat să scutur tocul și l-am stropit... pe Lenin!*”